

• Джерело 8 Візуальні матеріали. Картини

Художнє зображення весілля в традиційному українському суспільстві

Пимоненко М. Весілля в Київській губернії. Поч. ХХ ст.

Пимоненко М. Свати. Поч. ХХ ст.

• Джерело 9 Свідчення очевидців

Весільні звичаї до початку 1920-х рр.

— Тоді було довго готуються до весілля. Під час посту весіль не було, а як нема посту, тоді весілля проводили і навесні, і взимку — особливо на м'ясицях, як посвящать воду. Пекли коровай, у п'ятницю розвозили шишки і кликали на весілля. Тепер теж так роблять, тільки тепер машинами розвозять, а тоді кіньми. А в неділю починається весілля. Сходиться все село. Ті, що запрошені, приходять увечері, а вдень сходиться молодь і гуляє цілий день до вечора. Грає чи скрипка, чи гармонія: танцюють, веселяться, а ввечері засідають ті, що покликані на весілля. І так до середи, а в середу кажуть: «Із середию та з невісткою молодую». І тоді вже все. (Медведенко Микола Іванович).

— В першу чергу саджають за стіл друзок, а гості чекають. Тоді не було стільки горілки, як тепер, тоді трьома літрами горілки відбували весілля. Друзки поїли і співають. Страви готували не так, як тепер. Готували печеню,

капусту, локшину на молоці, огірки. І всі були раді. Дружки поїли, вийшли — а на дворі вже музики грають. Тоді сідають гості, і не було кожному окремої чарочки й тарілочки — чарочку маленьку передавали по колу, пили з неї по черзі. Як гості поїли, тоді вже й вони виходять і гуляють. Танцювали прекрасно. Пізніше після революції танцювати вважалося міщанством, і ми цього не навчилися, а дореволюційна молодь дуже гарно танцювала. (Осадча Устина Юхимівна).

— У кого що є. Давали і корову, давали і воли чи ще що. А в скриню клали і сорочки, і рушники, і хустки, і спідниці, і юпки. Хто скільки надбає. Були і по десять сорочок, а в кого сорочок і по двадцять було (де багаті люди були). І ска-терті, і рядна були. Ті хто пряде, то таку ковдру товсту випряде. І ряден було в кого десятеро, а в кого і двадцятро, а в кого тільки п'ятро було. Всякі були. І бідні були, і багаті. (Булах Марія Андріївна).

Нолл В. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія селянської культури 1920–1930 років. — К.: Родовід, 1999.

• Джерело 10 Думка дослідника

Радянська сім'я: нова ідеологія і переписування шлюбно-сімейних традицій

Процес розвитку сімейної обрядовості в радянський час можна поділити на окремі періоди: 20-і — початок 30-х років — період пошуку нових форм сімейної обрядовості; 30-50-і роки — час відсутності обрядовості при реєстрації народжень, шлюбів; кінець 50-х — початок 60-х років — початок нового етапу становлення радянської обрядовості і звичаєвості, відродження певних елементів народних традицій.

Оскільки в 1920-х роках нові сімейні обряди проводились на протигагу давнім релігійним обрядам, вони і називались по-новому: «червоні хрестини», «звіздини», «червоні весілля», «червоний похорон» тощо. «Червоні» або «комсомольські весілля» були людними. На комсомольські весілля часто приїздили шефи-робітники з ближніх міст. Реєстрацію шлюбу проводили в сільраді [...]. Урочиста реєстрація шлюбу також нагадувала збори. До президії запросили молоду, молодого, дружбів, свашок, дружок. Була прочитана також доповідь про новий побут, шефи вручили молодим подарунки: портрети, матерію, книжки. З привітаннями виступали голова комнезаму, весільний батько, представники від громадськості. У 1920-х роках побутували і так звані «червоні заручини». Відбувались вони на зразок давніх традиційних заручин з участю родичів нареченого і нареченої. Тільки на відміну від традиційних, в них провідну роль відігравали комсомольці, громадськість села, а не родина.

Радянські свята та обряди в комуністичному вихованні. — К.: Молодь, 1972. — С. 81–82.

• Джерело **11** Повідомлення

Впровадження нових безрелігійних свят і обрядів стояло в центрі уваги комсомольських організацій. Так, комсомольський осередок с. Велика Кириївка Бершадського району на Вінничині у березні 1924 року, прийняв рішення провести «червоні хрестини» дочки селянина Василя Бендяка. Розробляючи сценарій свята, комсомольський осередок ухвалив: «Наректи дочку Василя Бендяка на честь В. І. Леніна — Леніною. Обов'язки кума покласти на Великокириївський комітет незаможних селян, а обов'язки куми — на Комуністичну спілку Молоді».

Нові обряди та звичаї — в життя і побут трудящих. — К., 1970.

• Джерело **12** Свідчення очевидців

Про весілля після колективізації

Питання А: Які були весілля?

Відповідь А: Весіль стало менше, вони стали коротшими. Там голод, там в колгосп тягнуть.

Візьмуть тихо розпишуться і на тому-все. (Чуб Федора Оксентіївна).

Питання Б: Вам коровай пекли?

Відповідь Б: Та який коровай. Ми одружилися в гуртожитку і кожен день отримували шматочок хліба (Безкоровайна Парасковія Митрофанівна).

Питання В: Чи було у вас придане?

Відповідь В: Так, мати збрала придане. Що там було? Свита овеча, кожух, а у кого трохи краще було, так ще і 10 сорочок (Бугаєва Ганна Юхимівна).

Нолл В. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія селянської культури 1920–1930 років. — К.: Родовід, 1999.

• Джерело **13** Думка дослідника

Сімейна обрядовість в 30-х роках не знаходилась в центрі уваги громадськості. Народження чи одруження узаконювалось в ЗАГСх без спеціальної обрядовості. Свідоцтво про укладання шлюбу виписувались у вигляді двомовного документу — російською мовою та місцевою мовою союзної республіки. [...] Саме весілля стало справою буденною і малопримітною. У деяких селах стали практикуватися випадки, коли наречений відвозив наречену без відома батьків у свій будинок, а потім молоді збирали друзів на одне з нових радянських свят, як би з нагоди створення сім'ї, але номінально, наприклад, з нагоди збору врожаю або дня народження вождя.

Нарынбаев А. Горько! Гирко! Кибє! // Литературная газета. — 1973. — 24 янв.

• ДЖЕРЕЛО 14 Свідчення очевидця

Макар Посмітний про весілля прославленої ланкової Серафіми Березовської і Василя Чечукова в с. Розквіт на Одещині. 1948 р.

Порядок проведення весілля, кошторис витрат схвалили на загальних зборах колгоспників. Настав день весілля. Напередодні жінки напекли цілі гори шишок, короваїв, наварили й насмажили всього. Два короваї спекли спеціально для молодих. На другий день була неділя. Проводжати молодих до ЗАГСу вийшов увесь хутір. Співали дружки, співали й усі, грала музика. Я був весільним батьком. Молода перев'язала мене і свого судженого шовковими хустками. На вулиці вишикувався цілий весільний поїзд: спереду мій «Москвич», а за ним друга легкова машина. Далі кілька завітчаних вантажних автомашин, на яких усілися родичі молодої, музиканти, дружки і наш винороб Іван Коваленко з барилом колгоспного вина. А за машинами вишикувався цілий загін мотоциклістів. У нас тоді вже п'ятнадцять колгоспників мали свої мотоцикли. Весь весільний поїзд рушив у село Онорівку до сільської Ради. Коли молоді розписалися, я поздоровив їх, побажав сто років жити і підніс по чарці вина. [...] Назад молоді їхали в одній машині [...] Зустрічав молодих увесь колгосп коло клубу. Від порога слався довгий рушник, щоб так рівно стелилася дорога молодим у житті. А щоб вони були щасливі і багаті, обсипали їх цукерками, горіхами, квітками й дрібними грішми.

Посмітний М. В Чорноморських степах. — К.: Держлітвидав УРСР, 1960. — С. 73–75.

• ДЖЕРЕЛО 15 Думка дослідника

1960-ті рр.: нова обрядовість як шлях до уніфікації

В 1960-х роках для відзначення сімейних урочистостей відкриваються спеціальні приміщення — палаци, кімнати урочистих подій при будинках культури, сільрадах (на початку 60-х років вони почали називатись палацами, «кімнатами щастя»). Перший в СРСР «Палац одружень» було відкрито в 1959 р. в Ленінграді. В 1960 р. «Палац одружень» відкривається в Києві, в 1961 р. — у Дрогобичі. На початку 60-х років в Україні та в інших республіках урочисту реєстрацію шлюбу почали проводити спеціальні обрядові комісії з двох чи трьох чоловік — депутата міської, сільської Ради народних депутатів, секретаря районного комітету комсомолу за участю працівників ЗАГСу чи «Палацу одружень». Важливість події підкреслювала відповідна символіка — портрет В. І. Леніна в дитячі роки (при реєстрації новонароджених), гасло «Міцна сім'я — міцна держава» (при реєстрації одружень). Згодом починає використовуватись однотипна офіційна символіка: державні герби і прапори СРСР і УРСР, портрети або скульптури Леніна. Новим елементом весільного обряду стало покладання квітів до пам'ятника Леніну, монумента або братської могили загиблих воїнів.

З передвесільних обрядів повністю зникли оглядини, змовини, на яких вирішували розмір приданого [...].

Ритуал урочистої реєстрації дитини також урізноманітнюється окремими обрядовими деталями: куми розписуються на Пам'ятці, яку дарували для дитини, кумів перев'язують рушниками, дітей загортають у відповідного кольору (рожеву — для дівчинки, блакитну — для хлопчика) ковдру, пов'язують такого ж кольору банти. В обряді громадянського іменування новонароджених беруть участь жовтенята, піонери. Під час запису дитини в «Книгу актів громадянського стану» діти декламують вірші або співають пісню «Хай завжди буде сонце», дарують для немовляти зірочку жовтеняти, піонерський галстук.

Нарынбаев А. Горько! Гирко! Кибє! // Литературная газета. — 1973. — 24 янв.

• ДЖЕРЕЛО 16. Візуальні джерела. Фото

Молоді подружжя різних років

Київщина, 1916 р.

Буковина, 1930 р.

Львівщина, 1938 р.

Вінничина, 1961 р.

З родинного архіву Овсієнків,
1973 р.

З родинного архіву
Голосових, 1978 р.

Із сімейного архіву О.Панченко, 1980-ті рр.

З родинного архіву Годжаєвих (Баку, Азербайджанська РСР, 1985 р.)

З родинного архіву Покідових, 1989 р.

З родинного архіву Маркусів, 1990 р.

👉 ЗАВДАННЯ ТА ЗАПИТАННЯ

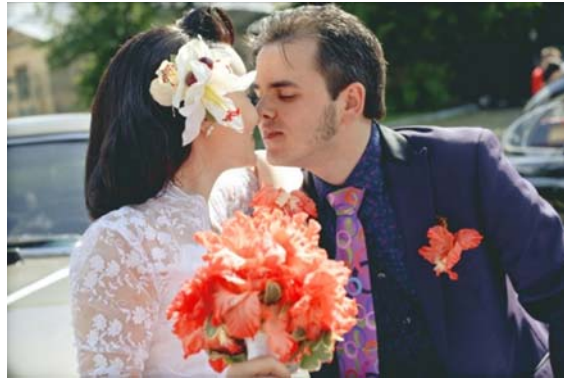
- 1 Ознайомтеся з **Джерелами 8, 9**. Дайте відповідь на запитання: яким було традиційне весілля, які етапи воно передбачало?
- 2 Які відмінності були у святкуванні весілля різних сімей в сільській місцевості початку ХХ ст.?
- 3 Наскільки змінилися тривалість та багатство весільного обряду у сільській місцевості після колективізації та Голодомору (**Джерела 11–13**)?
- 4 Ознайомтеся із **Джерелом 14**, яке описує весілля заслуженої ланкової. Поміркуйте, чи у всіх селян та міщан у післявоєнний час була змога так святкувати? Що мали засвідчити такі показові весілля та репортажі про них у радянській пресі?

• ДЖЕРЕЛО 17 Візуальні джерела. Фото

Стилізовані весілля

Українське весілля. м. Тернопіль, 2012 р.

Найдрайвовіше весілля стиляг Каті та Ярослава. — 2011. — 24 жовт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://family.lutsk.ua/blog/main/Stulyagu/>.Чорний — колір готичного весілля [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://paramoloda.ua/blog/main/Chornyiy--kolir-gotychnogo-vesillya/>.

ЗАВДАННЯ ТА ЗАПИТАННЯ

1 Об'єднайтеся у дві групи.

Група 1. Прочитайте **Джерела 10, 11** і охарактеризуйте нову радянську сімейну обрядовість в СРСР за такими запитаннями.

- ◆ чому у 20-х рр. ХХ ст. в СРСР починає запроваджуватись нова сімейна обрядовість?
- ◆ які нові сімейні обряди було запроваджено і як вони проводились?
- ◆ де і як проводилась реєстрація шлюбів, новонародженої дитини?
- ◆ наведіть приклади впливу радянської ідеології на шлюбну обрядовість.

Група 2. Прочитайте **Джерела 10, 15** і охарактеризуйте сімейну обрядовість 60-х рр. ХХ ст. в СРСР за такими запитаннями.

- ◆ які інновації на державному рівні було запроваджено для більшої урочистості сімейних обрядів?
- ◆ де і як проводилась реєстрація шлюбів, новонародженої дитини?

Представте результати роботи груп.

2 У кожній групі розгляньте фотографії із **Джерела 16** (із закритими підписами). Впорядкуйте фото від найдавніших до найсучасніших, орієнтуючись на специфіку зображення пар. Після чого відкрийте дати під фото і порівняйте результати. Дайте відповіді на запитання:

- ◆ що залишається незмінним, а що змінюється на весільних фотографіях?
- ◆ який момент шлюбної церемонії відображений?
- ◆ у чому проявляється вплив держави, політичної ситуації в країні?

- ◆ що спільного простежуємо на фотографіях 1960-х – 2000-х рр.?
- ◆ які політичні атрибути присутні на фотографіях і чому?
- ◆ наведіть приклади, які свідчать про те, що у ХХ ст. уже не церква, а держава реєструвала шлюб та визначала весільний обряд.
- ◆

3 Ознайомтеся із **Джерелом 17**, дайте відповіді на запитання:

- ◆ які саме культури стилізовані на цих весіллях?
- ◆ у чому проявляється вплив моди, належності до певних молодіжних субкультур, уподобань та індивідуального прояву молодят?
- ◆ що приваблює нині наречених у традиційних шлюбних церемоніях різних національностей, які їх елементи включаються у сучасні весілля?
- ◆ наведіть приклади сучасних весіль, організованих у стилі молодіжних субкультур.

* ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

- 1** Чим народні сімейні обряди відрізнялися від радянських? Відповідь аргументуйте матеріалами із **Джерел 8, 10, 15**.
- 2** З чим, на Вашу думку, пов'язаний розвиток культурного багатоманіття у сімейній обрядовості ХХІ ст.?
- 3** Віднайдіть у матеріалах цього блоку три варіанти шлюбних церемоній, які побутували на наших теренах у середині ХХ ст. Які культурні традиції вони презентували?

👉 ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- 1** Використовуючи Інтернет-ресурси, сімейні альбоми, родинний досвід, підготуйте фотоколаж важливих місць фотографування і покладання квітів у ході шлюбної церемонії, типових для вашої місцевості. Прокоментуйте, чим пояснюється вибір цих місць.